

HÜQUQ

İNFORMASIYA SFERASINDA DAYANIQLI İNKİŞAF MƏQSƏDLƏRİ
VƏ İNSAN HÜQUQLARININ UZLAŞDIRILMASI

Ə.İ.ƏLİYEV, Ş.S.MƏMMƏDRZALI

*Bakı Dövlət Universiteti**al.amir.ib@mail.ru, memmedrzali@gmail.com*

Məqalə 2015-ci ildə BMT tərəfindən qəbul edilmiş “Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri üzrə 2030 Gündəliyi” proqramında əks edilmiş məqsədlər ilə insan hüquqlarının informasiya cəmiyyətində uyğunlaşdırılmasına və bir yerdə tətbiqinin elmi-nəzəri mümkünlüyünə həsr edilmişdir. Dayanıqlı inkişaf konsepsiyası və insan hüquqları üzrə beynəlxalq fəaliyyət uzun müddətdir ki, bir-birilə əlaqələndirilmədən icra edilmişdir. Bununla belə, dayanıqlı inkişaf nəzəriyyəsinin ən əsas amillərindən biri də insan hüquqlarının effektiv qorunmasını təmin etməkdir. BMT çərçivəsində bu əsaslar nisbətən daha son dövrlərdə tanınmışdır. İnformasiya cəmiyyəti quruculuğu isə dayanıqlı inkişaf üzrə 2030 Məqsədlərinin insan hüquqları ilə uzlaşdırılmasına yeni cəhətlər əlavə etmişdir. Belə ki, informasiya cəmiyyəti özü-özlüyündə inkişafın məhsulu olub, Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin (DİM) çərçivəsində nəzərdən keçirilə bilər. Eyni zamanda informasiya cəmiyyətinin də, DİM-də olduğu kimi bir sıra insan hüquqları əsasları vardır. Bu əsaslar daha çox informasiya hüquqları, təhsil hüququ formasında, habelə siyasi, sosial, mədəni və s. hüquqlar formasında özünü göstərir. İnformasiya cəmiyyətinin insan hüquqları əsaslarının bir çoxu həm də DİM-in realizəsində mühüm faktor kimi çıxış edir. Bununla belə, İKT-nin son nailiyyətlərinin fonunda və informasiya cəmiyyətindən bilik cəmiyyətinə keçid dövründə DİM və insan hüquqları arasında əlaqələri yenidən təhlil etmək, onları rəqəmsal mühitə də tətbiq etmək zərurəti meydana gəlmişdir.

Açar sözlər: dayanıqlı inkişaf, informasiya cəmiyyəti, bilik cəmiyyəti, İKT, insan hüquqları, informasiya hüququ, innovasiya, rəqəmsal hüquqlar, informasiya təhlükəsizliyi, Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri, İnternet, təhsil hüququ

BMT 2030 Fəaliyyət Proqramının hüquqi mahiyyəti

Cəmiyyətin və beynəlxalq birləşmənin hüquqi cəhətdən düzgün inkişaf yoluna istiqamətlənməsi, beynəlxalq və milli xarakterli ictimai münasibətlərdə iştirak edən hüquq subyektlərinin qanunauyğun davranışı təkcə insan hüquqları normaları ilə tənzimlənmişdir. Bu işdə insan hüquqları normalarına beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən ictimai həyatın müxtəlif sahələrinə ünvanlanan fəaliyyət proqramları, inteqrasiya planları kimi layihələr də dəstək verir. İnsan hüquqları normalarına riayət edilməsi, hüquqların qorunması, təbliği və təmin edilməsi kimi ideyaları özündə əks etdirən bu cür beynəlxalq mexanizmlərdən biri də

BMT tərəfindən 2015-ci ildə qəbul edilmiş “Dayanıqlı İnkişaf üzrə 2030-cu il Gündəliyi”-dir.[27] Bu sənəd 2015-ci ilin 25–27 sentyabr tarixlərində keçirilən Dayanıqlı İnkişaf Sammitində qəbul edilmişdir. Gündəliyə əsasən, BMT tərəfindən qlobal problemlərin, sosial çətinliklərin həlli və sülhün bərqərar edilməsi naminə üzv dövlətlər üçün bir neçə məqsəd müəyyən edilmişdir:

1. Dünyanın hər bir yerində yoxsulluq və onun bütün formalarına son qoymaq;
2. Aclığa son qoymaq, qida təhlükəsizliyinə nail olmaq və dayanıqlı kənd təsərrüfatını təbliğ etmək;
3. Sağlam həyat tərzini təmin etmək və bütün yaş kateqoriyaları üçün rifahı təbliğ etmək;
4. İnklyüziv və keyfiyyətli təhsili təmin etmək və hər kəs üçün davamlı tədris imkanlarını təbliğ etmək;
5. Gender bərabərliyinə nail olmaq, eləcə də bütün qadın və qızların səlahiyyətlərini artırmaq;
6. Hər kəs üçün su və sanitariyanın davamlı idarəetməsini və mövcudluğunu təmin etmək;
7. Hər kəs üçün əlverişli, etibarlı, dayanıqlı və müasir enerjiyə çıxışı təmin etmək;
8. İnklyüziv və dayanıqlı iqtisadi inkişafı, eləcə də hər kəs üçün tam və məhsuldar məşğulluğu təbliğ etmək;
9. Möhkəm infrastruktur yaratmaq, inklyüziv və dayanıqlı sənayeləşməni və innovasiyanı təbliğ etmək;
10. Ölkələrarası və ölkədaxili qeyri-bərabərliyi azaltmaq;
11. Şəhərləri və digər insan yaşayış məskənlərini inklyüziv, təhlükəsiz, möhkəm və dayanıqlı etmək;
12. Dayanıqlı istehlak və istehsal modellərini təmin etmək;
13. İqlim dəyişikliyi və onun təsirlərinə qarşı mübarizə aparmaq üçün təcili addımlar atmaq;
14. Dayanıqlı inkişaf üçün okean, dəniz və digər su hövzələrini qorumaq və onlardan düzgün istifadə etmək;
15. Ekosistemlərin dayanıqlı istifadəsini müdafiə, bərpa və təbliğ etmək, meşələri dayanıqlı idarə etmək, səhrələşmə ilə mübarizə aparmaq, torpaq deqradasiyasının qarşısını almaq və dayandırmaq, o cümlədən biomüxtəliflik itkisini dayandırmaq;
16. Dayanıqlı inkişaf uğrunda sülhsevər və inklyüziv cəmiyyəti təbliğ etmək, hər kəs üçün ədaləti təmin etmək, və bütün səviyyələrdə səmərəli, məsul və inklyüziv institutları yaratmaq;
17. İcra vasitələrini möhkəmləndirmək və dayanıqlı inkişaf üçün qlobal əməkdaşlığı canlandırmaq.

Bu məqsədlər siyahısı birlikdə “Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri” – DİM (ingiliscə “Sustainable Development Goals” – SDGs) adlanır və hər bir məqsədə uyğun “hədəflər” yuxarıda qeyd olunan 2030 Gündəliyində təsbit

edilmişdir. Yəni ki, 17 məqsədin hər birinin özünəməxsus “hədəflər siyahısı” da vardır. DİM BMT Baş Məclisinin qətnaməsi formasında qəbul edilsə də, onu ənənəvi beynəlxalq hüquq sənədi hesab etmək düzgün deyil. İlk öncə, 2030 Proqramı hüquqi xarakterli sənəddən daha çox, fəaliyyət məqsədlərini müəyyən edən ümumi siyahı kimi təsbit edilmişdir. Ümumilikdə, hüquq və Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin əlaqəsi də kifayət qədər maraqlıdır. Çünki DİM, əslində, tam beynəlxalq hüquq sənədi kimi yox, fəaliyyət məqsədləri kimi müəyyən edilmişdir. Ancaq bir sıra Məqsədlər vardır ki, onların həyata keçirilməsi üçün birbaşa hüquq normalarının implementasiyası vacibdir. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin beynəlxalq hüquqda irəli gələn öhdəliklərlə, xüsusilə insan hüquqları öhdəlikləri necə uyğunlaşması da ciddi suallar meydana gətirmişdir [11, s.3]. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin yaranma tarixini anlamaq və əhəmiyyətini daha yaxşı dərk etmək üçün BMT çərçivəsində 1960-cı ildən bu yana müəyyən edilmiş inkişaf məqsədləri və proqramlarını araşdırmaq mümkündür [8, s.68]. Bu zaman görə bilirik ki, DİM-in bu və ya digər müddəaları müxtəlif zamanlarda qəbul edilmiş sənədlərdə öz əksini tapmışdır. Belə sənədlərdən ən müasiri qismində isə DİM-dən daha öncə hazırlanmış Minilliyin İnkişaf Məqsədlərini təhlil etmək lazımdır. Minilliyin İnkişaf Məqsədləri BMT Baş Məclisi tərəfindən “Minilliyin İnkişafı Bəyannaməsi” formasında qəbul edilmişdir.[29] 2000-ci ildə təsbit edilmiş Minilliyin İnkişaf Məqsədləri ilk beynəlxalq sənəd idi ki, yoxsulluğun aradan qaldırılmasını müxtəlif meyarlar çərçivəsində inkişaf konsepsiyasının mərkəzində görürdü.[10;s.6] Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri isə bu meyarları daha da genişləndirmişdir. DİM çərçivəsində yoxsulluq təkcə iqtisadi mənada deyil, bütövlükdə çoxşaxəli inkişafın mərkəzinə qoyulmuşdur. Və 2030 Gündəliyində əsas məqsədin yoxsulluq şəklində deyil, rifah şəklində müəyyənləşdirildiyini deyə bilirik. Digər sözlə, DİM çərçivəsində yoxsulluq təkcə yaşam şəraitin yaxşılaşdırılması kimi deyil, təhsil, ekoloji təhlükəsizlik, əmək, hüquq, demokratiya, innovasiya və texnoloji inkişaf kimi istiqamətlərdə araşdırılır.

DİM təkcə hüquqi bir sənəd deyildir. DİM—biz həm siyasi, həm iqtisadi, həm də etik cəhətdən təhlil edə bilirik. Maraqlıdır ki, DİM-in hüquqi cəhətdən məcburiyyət qüvvəsi yoxdur və “Dayanıqlı İnkişaf üzrə 2030-cu il Gündəliyi” BMT Baş Assambleyası tərəfindən qəbul edilmiş tövsiyyə xarakterli bir qətnamədir. Bununla belə, BMT və digər aparıcı beynəlxalq təşkilatlar DİM-in yerinə yetirilməsinə ciddi önəm verir və bu yöndə üzv dövlətlər üçün layihələr, maliyyə yardımları ayırırlar. Beynəlxalq təşkilatların və digər beynəlxalq hüquq subyektlərinin 2030 Gündəliyi ilə bağlı yanaşmasını araşdıraraq deyə bilirik ki, DİM-ə hal-hazırda müəyyən bir adət hüququ norması xarakteri və ya dolayı məcburilik qüvvəsi verilmişdir. Çünki, DİM üzrə bir çox dövlətlərinin xüsusi milli fəaliyyət proqramları, qanunvericilik normaları, implementasiyanəzarət mexanizmləri, ortaq layihələri, DİM üzrə ixtisaslaşmış dövlət qurumları yaradılmış, yəni, DİM bütün dövlətlərin ümumi qəbul edilmiş təcrübəsinə çevrilmişdir. Məsələn, ölkəmizdə DİM-in realizə edilməsi Dayanıqlı İnkişaf

üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurası yaradılmışdır.[1] Bundan başqa, BMT-in İnkişaf Proqramının Azərbaycan Nümayəndəliyi də DİM-in ölkə miqyasında implementasiyasına dəstək göstərir.[3]

BMT üzv dövlətlərinin, demək olar ki, hamısı DİM-in implementasiyasına dəstək versə də, 2030 Gündəliyi bir sıra tənqidlərə də məruz qalır. DİM-in səmərəliliyi haqqında da fikirlər müxtəlifdir. Bir sıra müəlliflər DİM-in inkişaf mənasında yeni bir model olduğuna inanmasa da, digərləri baş verən son iqtisadi, ekoloji, sosial böhranlar zəminində DİM-in yenilikçi olduğuna iddia edir.[23;s.2] Fikrimizcə, DİM-in innovativ xarakterli beynəlxalq hüquqi-siyasi sənəd olduğu fikrini qəbul etmək mümkündür. BMT-nin fəaliyyət tarixini araşdırsaq, daha öncə təsbit edilən proqramlarda yol verilən bir sıra boşluqları görə bilərik. Bu boşluqlar üzv dövlətlərin proqramlara lazımi diqqət göstərməməsi, məsuliyyətlə icra etməməsi, proqramlar üzərində nəzarət-yoxlama mexanizmlərinin yüksək keyfiyyətdə işləməməsi və s. ilə xarakterizə edilə bilər. DİM-in yaradılmasında bu boşluqların aradan qaldırılmasına ciddi şəkildə önəm verilmişdir. Belə ki, DİM tək-cə BMT tərəfindən müəyyən edilən və icra edilməsi tələb olunan şərtlər deyil. Üzv dövlətlər də özü-özlüyündə bu məqsədlərin onlar üçün nə qədər böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini baş vermiş böhranlar kontekstində başa düşürlər. Məhz bu səbəbdəndir ki, BMT 2030 Gündəliyi qeyri-məcburi xarakterli qətnamə formasında olsa da, üzv dövlətlərin DİM-in realizə edilməsinə marağı yüksəkdir. Bu mənada bir sıra alimlərin DİM-in daha çox antroposentrik olması haqqından tənqidini də başa düşmək mümkündür.[11;s.16] Dayanıqlı inkişaf və onunla əlaqədar problemlər insan fəaliyyəti nəticəsində yaranmağa başlamışdır. Belə ki, məhz insan faktoru ekoloji, iqtisadi, sosial və s. xarakterli böhrana səbəb olmuşdur. Problemləri aradan qaldırmaq yönündə dünya dövlətlərinin pərakəndə fəaliyyəti isə vəziyyəti daha da pisləşdirmişdir. Buna görə də DİM-in daha çox insanyönümlü olması, daha çox insanların fəaliyyəti üzərinə tələblər qoyması tamamilə normaldır. İnsan fəaliyyəti nəticəsində beynəlxalq gələn dünyamiqyaslı problemlər elə insan fəaliyyəti ilə də həll edilməlidir.

Əslində, DİM-in ayrıca bir proqram kimi qəbul edilməsi uzun sürən müxtəlif xarakterli müzakirələrin və təklif edilən inkişaf konsepsiyalarının təhlili nəticəsində mümkün olmuşdur. İnkişaf proqramları və məqsədlərin təsbit edilməsi BMT Nizamnaməsində məqsədlər sırasında verilən “sosial tərəqqi və yaşamın daha yaxşı standartları” istəyinə uyğun gəlir.[34;s.20] Bundan başqa DİM 2030 Gündəliyinin 10-cu maddəsi də DİM-in xüsusi şəkildə beynəlxalq hüquqa, beynəlxalq insan hüquqları normalarına və BMT Nizamnaməsinə əsaslandığını vurğulayır. Bu faktlar BMT tərəfindən təsbit edilmiş Minilliyin İnkişaf Proqramı və Dayanıqlı İnkişaf Proqramına ümumi beynəlxalq-hüquqi yanaşmanı tətbiq etməyin mümkünlüyünü sübut edir. Beynəlxalq hüquq, xüsusilə insan hüquqları normalarına əsaslanma bizə birbaşa imkan yaradır ki, bəyan edilən DİM-i müxtəlif beynəlxalq və milli hüquq sahələrinə, xüsusi şəkildə isə insan hüquqları sahəsinə əlaqələndirək. DİM, demək olar ki, bütün

beynəlxalq hüquq prinsiplərinə dair müddəaları özündə əks edir. Xüsusilə şəkildə tək-cə sülhə nail olma vurğulansa da, DİM dövlətlərin suveren bərabərliyi, sərhədlərin toxunulmazlığı, mübahisələrin dinc yolla həlli və s. kimi prinsiplərə sadıqdır. Şübhəsiz ki, DİM-i beynəlxalq hüququn ən sarsılmaz və yüksək normaları olan *ius cogens* normaları çərçivəsində də təhlil etmək mümkündür. BMT Beynəlxalq Hüquq Komissiyası tərəfindən *ius cogens* normaları üzrə iş tam başa çatmasa da [24], ayrı-seçkiliyin ləğvini ənənəvi olaraq toxunulmaz normalardan biri kimi qəbul edə bilərik. Bütövlükdə DİM-in hamısı millətlər, xalqlar, dövlətlər və regionlar arasında ayrı-seçkiliyin ləğvinə, bərabərliyin tam təmin edilməsinə yönəlmişdir. Düşünürük ki, belə bir genişmiqyaslı Məqsəd özü-özlüyündə subyektiv ayrı-seçkiliyin yolverilmə-sizliyi hüququndan daha irəli getmiş, daha əhatəli müddəalar təsbit etmişdir. Belə ki, subyektiv cəhətdən ayrıca insan hüququ olan ayrıseçkiliyin yolve-rilməzliyi həm beynəlxalq, həm də milli hüquqda konkret fərdlər arasında və kollektiv daxilində olan ictimai münasibətlərə tətbiq edilir. DİM isə bu ictimai münasibətlər dairəsini daha da genişləndirmişdir. 2030 Gündəliyi tək-cə bir dövlət və ya kollektiv daxilində bərabərliyə yox, bütövlükdə dünyanın bərabər-əhatəli inkişafına diqqəti yönəldir. Fikrimizcə, bu müddəa gələcəkdə insan hüquqlarının təfsiri və tətbiqinə bir istiqamət ola bilər. DİM-in başqa bir xarakterik xüsusiyyəti isə beynəlxalq hüququn digər sənədləri ilə müqayisədə yeni-yeni subyektləri cəlb etməsi və müvafiq öhdəliklər müəyyən etməsidir. Bildiyimiz kimi müasir beynəlxalq hüquqda dövlətlər, fərdlər, beynəlxalq təş-kilatlar, QHT-lər, transmilli korporasiyalar və s. subyekt kimi nəzərdən keçirilir. Bunlardan fərdlər və bir sıra digər subyektlərin beynəlxalq hüquq qabiliy-yəti məhdud hesab edilir. DİM üzrə 2030 Gündəliyi isə hətta məhdud beynəl-xalq hüquq qabiliyyəti olan subyektlər üzərinə innovativ xarakterli öhdəliklər müəyyən etmişdir. Bu mənada DİM-in əhatə dairəsini bütövlükdə beynəlxalq hüququn əhatə dairəsindən daha geniş hesab edə bilərik. DİM-in təhlili bizə həm də onu deməyə əsas verir ki, 2030 Gündəliyi yaxın gələcəkdə adət hüququ xarakter alacaq və ya artıq almış bir sıra normalarını da əks etmişdir. Fikri-mizcə, DİM-in genişmiqyaslı tətbiqi təhsil, ekoloji təhlükəsizlik və s. sahələrdə yeni prinsiplərin meydana gəlməsində mühüm rol oynayacaqdır.

DİM və insan hüquqları

Daha öncə də qeyd etdiyimiz kimi DİM 2030 Gündəliyi beynəlxalq insan hüquqları normalarına əsaslanır. Ancaq bu əsaslanmanı elmi cəhətdən tam işləyib hazırlamaq, DİM və insan hüquqları arasında əlaqələri daha da konkretləşdirmək lazımdır. Bu prosesdə informasiya cəmiyyəti tendensiyaları, İKT və informasiya əsrinin yeni nailiyyətləri də daim nəzərdə saxlanmalıdır. Tarixi baxımdan “dayanıqlı inkişaf” anlayışı 2030 Gündəliyindən çox-çox əvvəl təklif edilmişdir. Dayanıqlı inkişafın ayrıca konsepsiya kimi formalaşması 1980-ci illərə təsadüf etmiş, 20-ci əsrin sonlarında inkişaf etmiş və inkişafda olan döv-lətlər arasında fəqliklər, habelə ekoloji problemlərin qloballaşması ilə

xarakterizə edilmişdir.[19;s.3] Elə müzakirə etdiyimi DİM 2030 Gündəliyinə də fikir versək, bir çox Məqsədlərin qeyd olunan 2 problemlə əlaqəli olduğunu görə bilərik. Ancaq inklüziv təhsil, texnologiya və innovasiya kimi bir çox Məqsədlər vardır ki, onların təsbit edilməsi DİM 2030 Gündəliyini daha öncəki proqramlardan fərqli edir. 2030 Gündəliyinə nəzər yetirsək, məqsədlərin ümumi iqtisadi xarakter daşdığını, ancaq yeni yanaşmaların irəli sürüldüyünü görə bilərik. Bu isə müasir dövrdə dayanıqlı inkişaf konsepsiyasının öz xarakterini dəyişməsi ilə izah edilə bilər. “Dayanıqlı inkişaf” anlayışı haqqında vahid izah olmasa da, bu terminin “gələcək nəsillərin öz ehtiyaclarını ödəmək qabiliyyətinə mane olmadan, müasir dövrün ehtiyaclarını qarşılamaq” mənası verdiyi qeyd olunur.[22;s.28] Müasir dövrün inkişafı isə təkcə iqtisadi göstəricilərin qalxması ilə ölçülmür. Bu mənada bir sıra müəlliflər inkişafı demokratiya, hüquq və azadlıqların təmin edilməsi ilə də əlaqələndirirlər.[14;s.23] Həqiqətən də, azadlıqların təmin edilməsini inkişafa şərait yaradan amil kimi nəzərdən keçirmək mümkündür.[33;s.21] Belə ki, hüquqi cəhətdən sabitliyin təmin edilməsi inkişafın da dayanıqlı olmasına şərait yaradır. Digər sözlə, hüququn düzgün təşəkkülü dayanıqlı inkişafı da yönləndirə bilər. Daha öncə də qeyd etdiyimiz kimi hüquq və DİM arasında əlaqələr birmənalı deyil. Ancaq bir faktoru etiraf etmək lazımdır ki, DİM-in realizəsi hüquq olmadan təmin edilə bilməz. Hüququn bir sıra əsnəvi sahələri vardır ki, DİM-in implementasiyasında onların rolu böyükdür. Cəmiyyətin iqtisadi, sosial, qanuni əsaslarını müəyyən edən cinayət hüququ, konstitusiyaya hüququ, mülki hüquq, inzibati hüquq kimi sahələrin normalarına əməl etmədən DİM-in icrasına haqqında danışmaq mümkün deyil. DİM-in sıx əlaqədə olduğu nisbətən yeni sahələrdən biri də insan hüquqları sahəsidir. Maraqlıdır ki, BMT çərçivəsində DİM məqsədlərinin insan hüquqları ilə qarşılıqlı əlaqəsinə uzun müddət lazımi diqqət yetirilməmiş və onlar ayrı-ayrılıqda inkişaf etdirilmişdir.[8;s.77] Baxmayaraq ki, DİM 2030 Gündəliyini əks etdirən BMT qətnaməsində insan hüquqlarının beynəlxalq əsaslarına dəfələrlə istinad edilmişdir. Müasir dövrün global insan hüquqları problemləri kontekstində bəzi alimlər 2030 Gündəliyində qeyd olunan bütün məqsədlərin uğurlu şəkildə həyata keçiriləcəyinə inanır.[17] Lakin, fikrimizcə, insan hüquqları və DİM mexanizmlərinin birlikdə fəaliyyəti bu tip çətinliklərin həllində müsbət rol oyanacaqdır. Əslində, DİM ilə insan hüquqlarının ümumi əlaqəsi ilk baxışdan məlumdur. Bəzi alimlər DİM ilə insan hüquqlarının uzlaşmadığını və fərqli müstəvilərdə olduğunu iddia edirlər. Onların fikrincə, insan hüquqları daha konkret və dəqiq olub, geniş mənəli DİM-in effektiv icrasını sual altına qoyur.[14] Lakin bu fikirlərlə razılaşmaq çətindir, çünki DİM-i və insan hüquqlarını nəzəri cəhətdən qarşılıqlı müqayisə etsək, onların bir-birinə mane olmadığını, əksinə, DİM-in insan hüquqları fonunda daha sürətli və keyfiyyətli icra olunacağını deyə bilərik. DİM və insan hüquqları müasir dövrün ən ciddi problemlərini müəyyən etməklə (sülh və təhlükəsizlik, ekoloji böhran, sosial-demoqrafik çətinliklər, gender bərabərliyi və s.), bir-birilə uyuşur və üst-üstə düşür. Məhz buna görə də insan hüquqları

üzrə ixtisaslaşmış beynəlxalq qurumlar BMT Dayanıqlı İnkişaf Qrupuna (DİM-in icrası üzrə BMT nəzarət qrupu) qoşulmuşlar.[31] Digər tərəfdən, 2030 Gündəliyində də deyildiyi kimi, DİM insan hüquqları üzrə beynəlxalq normalara və universal insan hüquqları ideyalarına əsaslanır.[27;par.10] DİM-in əsasında “Beynəlxalq Dayanıqlı İnkişaf Hüququ” və ya “Dayanıqlı İnkişaf Hüququ” adlı kompleks hüquq sahəsi formalaşır ki, onun əsas predmet elementlərindən biri əlaqəli insan hüquqlarının təhlilidir.[36] Bu məsələlər ilə hazırda müstəqil təşkilat kimi fəaliyyət göstərən Beynəlxalq Dayanıqlı İnkişaf Hüquq Mərkəzi də məşğul olur.[2]

Dayanıqlı inkişaf və informasiya hüququ sahəsi

İKT-nin dünya üzrə dinamik tətbiqi dövlətlərin iqtisadi fəaliyyətində əhəmiyyətli dəyişikliklərə səbəb olmuşdur.[15;s.19] Hazırkı dövrdə isə bu dəyişikliklər təkcə iqtisadiyyatda deyil, insan hüquqları sferasında, DİM-in digər aspektlərində də özünü göstərir. İKT-nin iqtisadi, sosial, siyasi və digər istiqamətlərdə inkişaf proqramları üçün mühüm rol oynadığı hələ 2010-cu ildə BMT-nin “Minilliyin İnkişaf Məqsədləri” konsepsiyası daxilində nəzərdən keçirilmişdir.[15;s.221] Ancaq İKT-nin DİM-in implementasiya prosesinə təsirləri nisbətən daha yeni elmi-praktiki problemdir. Digər tərəfdən, insan hüquqları və DİM-in qarşılıqlı əlaqəsində İKT-nin tutduğu yer də kifayət qədər təhlil edilməmişdir. BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığı DİM və insan hüquqlarının əlaqəsinin sistemini təqdim etmişdir.[26] Bununla belə, təqdim edilən sistem konkret olaraq İKT-nin insan hüquqları və əlaqədar DİM üzrə vəhdət şəklində tətbiqi üçün oynadığı rolu təyin etməyə kifayət deyil. Fikrimizcə, DİM və insan hüquqları üzrə İKT-nin mümkün tətbiqi problemlərini informasiya hüququ daxilində nəzərdən keçirmək mümkündür. DİM ilə insan hüquqlarının qarşılıqlı münasibəti digər ənənəvi hüquq sahələri (cinayət hüququ, mülki hüquq, inzibati hüquq və s.) ilə yanaşı, yeni formalaşmaqda olan informasiya hüquq sahəsini də yaxından maraqlandırır. “DİM ilə informasiya hüquq sahəsinin və informasiya hüquqlarının əlaqəsi nədən ibarətdir?” sualına da bu fikirlərdən çıxış edərək cavab vermək mümkündür. Belə hesab edirik ki, DİM ilə informasiya hüquq sahəsinin qarşılıqlı əlaqəsini, ilk öncə, informasiyanın mübadiləsi prosesi ilə başlamaq olar. Məntiqi-nəzəri cəhətdən, informasiya hüquq sahəsinin formalaşması cəmiyyətin növbəti inkişaf mərhələsinə keçməsi, yəni inkişafının sürətlənməsi ilə bağlıdır. İnformasiya hüquq sahəsinin əsas predmetini təşkil edən İKT-nin hüquqi cəhətdən tənzimlənməsi problemləri də cəmiyyətin bütün sahələrində gedən inkişafın nəticəsidir. DİM və 2030 Gündəliyi də, öz növbəsində, bu cür hərtərəfli və kompleks inkişafın məhsuludur. Yəni ki, İKT, informasiya hüquqları və 2030 Gündəliyi ümumilikdə vahid bir inkişaf prosesinin, “informasiya cəmiyyəti” və “bilik cəmiyyəti”-nin tərkib hissələridir. Bu formada olan qarşılıqlı əlaqəni biz kompyuter proqramlarını nümunə göstərməklə rahat şəkildə izah edə bilərik. Kompyuter proqramlarının hüquqi cəhətdən tənzimlənməsi, şəxsi məlumatların gizliliyinin

və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, müvafiq hüquq normalalarının təhlili kimi məsələlər, ilk öncə, informasiya hüquq sahəsinin predmetinə daxildir. Eyni zamanda həmin kompyuter proqramlarından düzgün və təhlükəsiz şəkildə istifadə DİM-in məqsədləri sırasında olan innovativ yanaşma, texnologiyalardan düzgün şəkildə istifadə, enerji resurslarının məqsədəuyğun idarə olunması, qida təhlükəsizliyinin yüksəldilməsi, tibbi təminatın inkişafı və s. deməkdir. Yəni ki, informasiya hüquq sahəsi təkcə əlaqədar insan hüquqlarını deyil, İKT-nin bütün ictimai və xüsusi sahələrdə olan təsirini və tətbiqat metodlarını hüquqi cəhətdən araşdırır. İKT-nin hüquqi tənzimlənmə meyarları isə Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin həyata keçirilməsi zamanı ciddi şəkildə nəzərə alınır. Həmçinin, nəzərə almaq lazımdır ki, informasiya hüquq sahəsinin məqsədlərindən biri informasiya azadlığının bir subyektiv hüquq kimi təhlilindən ibarətdir. Öz növbəsində, Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin bir neçəsi də informasiya azadlığının təmin edilməsi elementlərini bəzi 2030 Məqsədlərinə daxil olan hədəflər siyahısında təqdim edir. Məsələn, 2030 Gündəliyi sağlam həyat tərzinin və ümumi rifahın təmin edilməsini məqsəd kimi qarşıya qoyur. İnformasiya azadlığı isə rəqəmsal texnologiyaların səhiyyə sahəsində tətbiqini, tibbi məlumatların yeni texnologiyalar vasitəsilə qorunmasını, elektron bazaların təhlil edilməsini və bu haqda əhalinin məlumatlandırılmasını, ictimai rifahın yüksəldilməsinə mane olan problemlər haqqında informasiyanın cəmiyyətə vaxtında çatdırılmasını, rəqəmsal inkişaf hüququnu ehtiva edir. Digər tərəfdən, 2030 Gündəliyi gender bərabərliyi və qadınların ictimai həyatda iştirakını həll edilməli olan problem kimi qarşıya qoyur. İnformasiya hüquq sahəsinin normaları da qadınların texnologiyalardan sərbəst istifadəsini, dövlət və qeyri-dövlət sektorunun informasiya mübadiləsində ayrı-seçkilik qoyulmadan iştirakını tələb edir. 2030 Gündəliyi sənayeləşməni və innovativ yanaşmanı dəstəkləyir. Bu cür innovativ və texnoloji yanaşma isə İnternetə çıxışın tam təmin olunmasını, rəqəmsal informasiya azadlığından maneəsiz istifadəni nəzərdə tutur. Başqa bir tərəfdən yaşayış məskənlərinin inlyüziv və dayanıqlı olması DİM-ə daxil edilmişdir. Şəhərlərin və digər yaşayış məntəqələrinin təhlükəsizliyini və möhkəmliyini isə əhalinin informasiya azadlığı olmadan təsəvvür etmək mümkün deyildir. Həmçinin, 2030 Gündəliyi sülhsevər və inklyüziv cəmiyyəti təbliğ etmək, hər kəs üçün ədaləti təmin etmək, və bütün səviyyələrdə səmərəli, məsul və inklyüziv institutları yaratmaq məqsədi güdür. Bu məqsədə dair hədəflər sırasında isə cəmiyyətin informasiyaya çıxış hüququn təmin edilməsi, şəffaf idarəetmənin olması və korrupsiyaya qarşı mübarizə kimi ideyalar müəyyən edilmişdir.

Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin bütövlükdə və sistemli şəkildə realizə edilməsi informasiya sferasında olan insan hüquqlarının yaxından iştirakını nəzərdə tutur ki, informasiya hüquq sahəsi bu qarşılıqlı əlaqəni araşdırır və gələcəyini müəyyənləşdirir. Məsələn, DİM və 2030 Gündəliyinin ümumilikdə yerinə yetirilməsi bu işdə hamının bir-birinə dəstək olmasını və əlbir şəkildə effektiv implementasiyanı nəzərdə tutur. Lakin bu cür sistemli fəaliyyət üçün

2030 Gündəliyi haqqında məlumat əhaliyə lazımi səviyyədə çatdırılmalı, onların bu haqda informasiyası zəngin olmalıdır. Başqa sözlə, əhalinin müasir dövrün problemləri və inkişaf tendensiyaları haqqında həqiqi, yeni və əsaslı məlumatı olmalıdır. İnformasiya sahəsindəki insan hüquqları vasitəsi ilə DİM haqqında geniş təbliğat və təşviqat aparılmalıdır. DİM və 2030 Gündəliyi naminə əməkdaşlığın yüksək səviyyədə təşkil edilməsi üçün media hüquqlarından, internet hüquqlarından geniş şəkildə istifadəni nəzərdə tutulmalıdır. DİM istiqamətində digər sahələrdə olduğu kimi informasiya sektorunda da vətəndaş idarəetməsinə ehtiyac böyükdür.

DİM və informasiya cəmiyyətinin inkişafı

İnformasiya cəmiyyəti informasiya hüququ sahəsinin predmet dairəsi içərisində xüsusi çəkiyə malik məfhumlardan biridir. İnformasiya cəmiyyətində inkişaf tendensiyaları bütövlükdə İKT nailiyyətlərini ehtiva etdiyinə görə DİM-in bu istiqamətdə təhlili də mühüm məsələlərdən biridir. İnformasiya cəmiyyəti və DİM bir sıra istiqamətlərdə qarşılıqlı əlaqələrə malikdir. İnformasiya cəmiyyətini təşkil edən əsas cəhətlər sırasında qeyri-istehsal sektorunun inkişafı, sosial sektor və dövlət sektorunun informasiya infrastrukturundan asılılı və s. əksini tapmışdır.[5;s.52] Bu əlamətləri DİM üzrə 2030 Gündəliyinin əsas müddəaları ilə müqayisə edərək bir sıra eyniliklər üzə çıxara bilərik. Bununla belə, informasiya cəmiyyəti ilə DİM arasında olan əsas əlaqənin informasiya təhlükəsizliyi üzərində qurulduğunu təklif edə bilərik.

Dünya üzrə cəmiyyətlərin tarixi formalaşması və inkişafındakı bəzi mərhələləri fərqləndirmək olar. Məlumdur ki, cəmiyyətin ilkin təzahür formaları kollektiv yaşayış növü olan qəbilə, tayfa və digər xırda birliklər formasında ibtidai icma şəklində olmuşdur. Bu zaman insanlar arasında informasiya mübadiləsi primitiv üsullarla baş verirdi. Sonrakı dövrdə danışq və yazı dilinin, mədəniyyətin inkişafı, çap və elektron mexanizmlərin kəşfi informasiya mübadiləsini daha mürəkkəb etmişdir. Bu mənada informasiya cəmiyyətinin təşəkkülünə də biz dar və geniş mənada yanaşa bilərik. Geniş mənada informasiya cəmiyyəti insanlar arasında ilkin informasiya mübadiləsi prosesindən başlayaraq hazırkı süni intellekt, rəqəmsal hüquqlar və s. kimi yeniliklərin hamısını ehtiva edir və tarixi baxımından bir neçə min il yaşı vardır. Dar mənada isə informasiya cəmiyyəti son onilliklərdə informasiya ictimai çəkisinin xüsusi artması, informasiya texnologiyaların sürətli inkişafı ilə xarakterizə edilə bilər. Milli və beynəlxalq səviyyələrdə yeni inkişaf mərhələsi hesab olunan informasiya cəmiyyətinin formalaşması həlli vacib olan bir sıra məsələlərə səbəb oldu. Bu baxımdan informasiya təhlükəsizliyi və milli təhlükəsizlik konsepsiyasındakı rolu müasir cəmiyyətin qarşısında duran vacib problemlərdən biridir. İnformasiya təhlükəsizliyinə bir çox yanaşma təklif edilmişdir ki, bunlardan biri də insan hüquqları yanaşması ola bilər. İnsan hüquqları səmərəli informasiya cəmiyyətini təşviq etmək üçün vacibdir və informasiya təhlükəsizliyinin təməl bazası olmalıdır. İnsan hüquqlarına əsaslanan yanaşma,

kiber təhlükəsizliyə qarşı da həyata keçirilə bilər. İnsan hüquqları, informasiya təhlükəsizliyi ilə bağlı bir neçə nəticəni ehtiva edir. Hal hazırda informasiya hüququ ayrı bir hüquq sahəsidir və insan hüquqlarının informasiya təhlükəsizliyi ilə əlaqəli bu sahə daxilində araşdırıla bilər. İnformasiya sahəsində təhlükəsizliyin təmin edilməsinin hüquqi əsası tədqiqatçılar və elm adamları tərəfindən "informasiya təhlükəsizliyi", "kiber təhlükəsizlik", "İnternet təhlükəsizliyi" kimi müxtəlif mənalarda ifadə edilmişdir.[27;s.8-9]

Daha geniş mənə kəsb edən "rəqəmsal təhlükəsizlik" məsələsini də nəzərdən keçirə bilərik. Rəqəmsal təhlükəsizlik, hətta ən kiçik rəqəmsal detalların, məlumat sayılmayan elementlərin təhlükəsizliyini təmin etmək fikrini dəstəkləyir. Təhlükəsizliyi nəyisə təhdidlərdən uzaq tutmaq üçün imkanlar və vasitələr sistemi kimi izah etmək olar. Bu mənada informasiya təhlükəsizliyi məlumat xarakterli bütün elementlərin təhlükəsizliyini təmin etmək deməkdir. Bu prosesdə insan hüquqlarının rolu fərqli yanaşmalar şəklində özünü göstərir. Bir çox insan hüquqları, informasiya təhlükəsizliyinə birbaşa və dolay yolla təsir edən informasiya axınında qarşılıqlı əlaqədədir. Kiber təhlükəsizlik üçün də eyni fikri söyləmək mümkündür. Kibertəhlükəsizliyə dair məsələlər, xüsusən gizlilik, ifadə azadlığı və sərbəst məlumat axını baxımından bir çox cəhətdən insan hüquqlarına toxunur. İnformasiyaya gəldikdə isə, ilk növbədə ifadə və məlumat azadlığı vurğulanmalıdır. Maraqlıdır ki, informasiya təhlükəsizliyi pozuntuları həmişə insan hüquqlarının pozulması hesab edilmir. Məsələn virusların yayılması və ya hər hansı bir internet saytına hücum əslində fikir və ifadə azadlığına müdaxilə deməkdir. Bununla belə, biz adətən əlaqədar insan hüquqlarını kənara qoyaraq informasiya məkanına müdaxilə barədə danışıq və müvafiq insan hüquqlarını axtarmağı unuduruq. İfadə və informasiya azadlığı informasiya təhlükəsizliyini insan hüquqları ilə əlaqələndirən yeganə konsepsiya deyil. İnformasiya təhlükəsizliyinin hamı üçün eyni dərəcədə təmin edilməsi ənənəvi bərabərlik hüququnu nəzərdə tutur. Şəxsi məlumatların kənar müdaxilələrdən qorunması şəxsi azadlıq və toxunulmazlıq hüququnun müasir bir elementi hesab edilə bilər. Qeyri-qanuni müdaxilədən qorunma da informasiya hüquqlarının qanuni şəkildə təmin olunduğunu ehtiva edir. Bütün beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən mülkiyyət hüquqlarının yeni təfsiri, saytların və informasiya məhsullarının sahibliyini də əhatə edə bilər. Digər tərəfdən, informasiya təhlükəsizliyini inkişaf etmək hüququ, mədəni həyatda iştirak etmək hüququ, yaradıcılıq hüququ və s. ilə də əlaqələndirilə bilər. Bu nümunələr göstərir ki, bütün insan hüquqları qrupları informasiya təhlükəsizliyi ideyalarını mülki, siyasi, sosial və mədəni baxımdan mənimsəyir.

Bununla birlikdə, informasiya təhlükəsizliyi insan hüquqları sisteminin ancaq müsbət tərəfi deyil. Rəqəmsal mühitdən istifadə informasiya hüquqlarını sarsıdan fəaliyyəti də ehtiva edə bilər. Bu hallar həddindən artıq informasiya dövriyyəsi azadlığının ciddi təhlükəsizlik problemlərinə səbəb olmasının göstəricisidir. Əlavə etmək lazımdır ki, belə bir çətinlik qaçılmaz və məntiqlidir. Çünki ayrı-ayrı bölgələrdə və global miqyasda inteqrasiya dövründə tam milli

informasiya məkanlarından yalnız nisbi mənada danışa bilərik. Bu nisbilik həm də informasiya məkanının son dərəcə geniş və müxtəlif olması ilə əlaqədardır. Eyni şey İnternetdə də var. İnsanların müxtəlif ölkələrin təşkilatları və vətəndaşları ilə əlaqə qurması artıq uzunmüddətli bir proses deyil. Bu fikrə əsaslanaraq, bəzi ölkələr sosial media və internet istifadəçilərinin sayı baxımından peşəkar olan Facebook, Instagram və s. istifadə edir. Sosial media heç bir sərhəd tanımır, ancaq bir sıra hüquq pozuntularının da çətin tapılmasına səbəb olur. İnsanın fərdi inkişafında və cəmiyyətin ümumi intellektual səviyyəsinin yüksəldilməsində İnternetin rolu böyükdür. Bununla əlaqədar olaraq, informasiya təhlükəsizliyinə əsaslanan İnternet azadlığını məhdudlaşdırmaq yox, müvafiq nəzarət mexanizmlərini inkişaf etdirmək lazımdır. Bu nəzarət və tənzimləmə mövzusu təkcə aktiv istifadə zamanı İnternetə tətbiq olunan hüquqlarla bağlı deyil, həm də İnternetlə əlaqəli, lakin real həyatda tətbiq olunan hüquqlarla da bağlı olmalıdır.

İnformasiya təhlükəsizliyi və kiber təhlükəsizlik fərdi insan hüquqları kimi qiymətləndirilə bilər. Məntiqi olaraq, bir insanın fiziki toxunulmazlıq və təhlükəsizlik hüququ varsa, ona aid olan məlumatların təhlükəsizliyi haqqında da subyektiv bir hüquq olaraq danışa bilərik. İnformasiya təhlükəsizliyinə gəldikdə, kollektiv informasiya təhlükəsizliyi hüququndan danışmaq mümkündür. Bu fikir yuxarıda göstərilən qeyri-dövlət mexanizmlərinin nəzarət funksiyası ilə də üst-üstə düşür. Kibertəhlükəsizlik fəaliyyətini tənzimləyən bir çox qanunverici aktları, demək olar ki, hər bir dövlətdə mövcuddur, lakin bu kifayət deyil. Mütəxəssislər kiberməkanda fəaliyyətlərini birləşdirmək üçün ümumi beynəlxalq sənədlərin və qlobal idarəetmənin qurulmasının zəruriliyini vurğulayırlar.[32;s.22] İnformasiya təhlükəsizliyini təmin etmək bir çox beynəlxalq təşkilatların funksiyalarına daxildir. Bununla birlikdə, informasiya hərəkəti formalarının müxtəlifliyi bu təhlükəsizlik məqsədinin tam reallaşmasına mənfi təsir göstərir. Hər bir təşkilat fəaliyyətinə uyğun olaraq informasiya təhlükəsizliyi standartlarını hazırlayır. Vahid qlobal informasiya təhlükəsizliyi strategiyasının olmaması hər bölgədə və ölkədə yerli şəraitin həddindən artıq müxtəlifliyi ilə də izah edilə bilər.

Təhsil hüququ Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi və informasiya mübadiləsi prosesi kimi

Şübhəsizdir ki, təhsilin keyfiyyətinin və effektivliyinin artırılması təkcə ayrıca bir inkişaf məqsədi kimi nəzərdən keçirilməyib, bütövlükdə bütün Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin və bütün insan hüquqlarının həyata keçirilməsi üçün əsas rolunu oynayır. Beynəlxalq hesabatlarla əsasən, heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan təmin olunan təhsil sistemi bir müddətdən sonra iqtisadi-sosial sabitlik, ictimai rifah və sağlam həyat, iqtisadi artım və yoxsulluğun aradan qaldırılması kimi bir çox çətin məqsədlərə nail olmanı asanlaşdırır.[12] Məhz bu baxımdan təhsilin hüquqi cəhətdən tənzimlənməsinə ciddi önəm verilməli, “informasiya cəmiyyəti” və “bilik cəmiyyət”-lərində təhsilin oynadığı rol təhlil

edilməli və təhsilsiz inkişafın dayanıqlı olmayacağı vurğulanmalıdır. Fikrimizcə, insan hüquqları və DİM-in qovşağında yerləşən təhsili müəyyən spesifik xüsusiyyətlərlə xarakterizə etmək mümkündür. Bir subyektiv insan hüququ kimi təhsil haqqında beynəlxalq hüquq normaları və izahlar kifayət qədərdir. Yəni, təhsil hüququnun vacibliyi bütün aparıcı insan hüquqları mexanizmləri tərəfindən vurğulanır. DİM-dən biri kimi təhsil haqqında da geniş təfsirlər mövcuddur. Bu təfsirlər təhsilə 2030 Gündəliyində xüsusi diqqətin verilməsi və 4-cü Məqsəd kimi təsbit edilməsi ilə bağlıdır.

Təhsil prosesindəki əsas iştirakçılar olan uşaqlar və gənclər beynəlxalq birliyin və cəmiyyətin xüsusi diqqət göstərdiyi əhali qrupu hesab olunur. Bu qrupdan olan subyektlərin təhsil alması onların öz hüquqlarından digər ictimai və fərdi sahələrdə istifadə etmələrinə xüsusilə ciddi təsir edir. Öz növbəsində, 2030 Gündəliyi də uşaqların və gənclərin daha ixtisaslı təhsil alması, daha peşəkar vərdişlərə yiyələnərək cəmiyyətin həyatında daha mühüm rol oynaması məqsədini güdür. DİM-də qeyd olunan təhsilin keyfiyyəti və effektivliyi üzrə hədəflər bir subyektiv hüquq kimi təhsil üzərinə qoyulan kriteriyalar ilə xeyli oxşardır. Bu kriteriyaların eyniliyi həm DİM, həm də subyektiv hüquq kimi təhsil məsələlərinə kompleks şəkildə yanaşmağa imkan verir. Məsələn, təhsildə gender bərabərliyinin təmin olunması həm beynəlxalq hüquq normasının tələbi, həm də 2030 Gündəliyinin hədəflərindən biridir. Alimlərin də dediyi kimi, təhsil sahəsində kiçik bərabərsizliyə və ayrı-seçkiliyə yol verilməsi gələcəkdə daha irimiqyaslı ziddiyyətlərin yaranmasına gətirib çıxarır.[9] Başqa bir tərəfdən isə, təhsil özü kompleks xarakter daşıyıb bütün ictimai məsələləri, o cümlədən də inkişaf problemlərini də əhatə etməlidir. Əks halda, təhsilin keyfiyyəti və müasirliyi, dünya standartlarına cavab verməsi sual altına qoyulacaqdır. Subyektiv mənada təhsil hüququ insan hüquqları sistemində özünəməxsus yer tutmuşdur. Bir tərəfdən təhsil hüquqı ayrıca bir insan hüququdur. Təhsil hüquqı insanların heç bir ayrı seçkilik qoyulmadan və bərabər şəkildə keyfiyyətli və müasir təhsil almaq, oxumaq, tədqiqat aparmaq və elmi fəaliyyətlə məşğul olmaq sərbəstliyini təsbit edir. Digər tərəfdən isə təhsil bütün insan hüquqlarının universallığının, nölünməzliyinin və bərabərliyinin təminatçısıdır. Başqa sözlə, bütün insan hüquqlarının təbliği təhsil vasitəsi ilə mümkündür. Buna görə də ayrıca bir istiqamət – “insan hüquqları üzrə təhsil” istiqaməti formalaşmışdır.[20;s.9] Bu istiqamət BMT-in müvafiq bəyannaməsində də öz rəsmi təsdiqini tapmışdır.[28] Eyni hal 2030 Gündəliyində də mövcuddur. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərindən biri kimi təhsilə verilən diqqət ayrıca bir istiqamətin “dayanıqlı inkişaf üzrə təhsil” metodikasının işlənilməsinə gətirib çıxarmışdır.[21] Bu nəzəri və praktiki istiqamətin əsas mənası ondan ibarətdir ki, keyfiyyətli təhsilin təmin edilməsi artıq bütünlükdə 2030 Gündəliyinin icrası üçün vacibdir. Yəni ki, təhsil xüsusi İnkişaf Məqsədi olmaqdan əlavə, həm də bütün DİM sistemi üçün bünövrə rolunu oynayır. Tədqiqatçıların da qeyd etdiyi kimi, müasir dövrdə təhsil vasitəsi ilə cəmiyyətə dayanıqlı inkişaf izah olunur, vətəndaşların oynaya biləcəyi rol təhlil edilir [6; s.125-156]

Bu cür yanaşma subyektiv hüquq kimi təhsil hüququnun da mənası ilə uyğunlaşır.

Nəticə

İnformasiya sferasında DİM və insan hüquqlarının uzlaşdırılması özündə bir sıra çətinlikləri ehtiva edir. Bu çətinliklər və 2030 Gündəliyində müəyyən edilən insan hüquqları tələblərinin effektiv icrası dünya dövlətlərinin pərakəndə fəaliyyətini birləşdirməyi tələb edir. Etiraf etməliyik ki, siyasi və iqtisadi maraqlar arasında ziddiyyət DİM-in hərtərəfli icrasını xeyli zəiflədir. Nəticə olaraq inkişaf etmiş dövlətlər DİM-i daha güclü şəkildə, inkişafda olan dövlətlər isə daha zəif şəkildə yerinə yetirir. Məsələnin bu cür qoyuluşu DİM və onun icrası ilə bağlı yaranan çətinliklərin həllində elm, təhsil və tədqiqat istiqamətində əməkdaşlığın əhəmiyyəti və xüsusi çəkisini xeyli artırır. Ayrıca Məqsəd kimi müəyyən edilən təhsil, elm və innovasiya üzrə fəaliyyət informasiya cəmiyyətində bütün tip məsələlərin həllinə, uzlaşdırılmasına yeni prizmadan baxmağa şərait yaradır. Hazırkı təhsil təlim-tədris prosesi olduğu üçün biz təhsil sisteminə ancaq dərs oxumağı və ya nəyisə öyrənməyi özündə ehtiva edən sadə bir mexanizm kimi baxa bilmərik. Fikrimizcə, təhsil prosesi təhsil hüququnun realizasiyasından əlavə həm də bir informasiya mübadiləsi prosesidir. İnsan hüquqları nöqtəyi-nəzərindən təhsil prosesində, demək olar ki, bütün informasiya hüquqları və informasiya azadlıqları iştirak edir. Çünki təlim-tədris zamanı hansısa yeni fikirlər çatdırılır, bəzi fikirlər tənqid olunur, hansısa mühakimələrə etiraz olunur, elmi tədqiqatlar aparılır, yeni nəzəriyyələr formalaşır və s. Eyni zamanda təhsil hansısa utopik fikirlərə deyil, real və həqiqi informasiyanın cəmiyyətə çatdırılması, həmin informasiyanın ötürülməsi, dəyişməsi və qavranılması məqsədi güdür. Bu mənada təhsil prosesi və təhsil hüququ informasiya hüquqlarından istifadə üçün yeni bir müstəvi kimi informasiya hüquq sahəsinin predmet dairəsinə daxil olur. Başqa bir prizmadan baxdıqda, təhsil təlim-tərbiyə sistemi olub iştirak edən insanların inkişaf etməsinə, fərdi və ictimai cəhətdən püxtələşməsinə şərait yaradır. Bu mülahizə təhsil hüququ ilə kollektiv inkişaf hüququnun nə qədər yaxınmənalı olduğunu göstərir. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri siyahısına təhsilin ayrıca məqsəd kimi daxil edilməsi də bu fikrimizi təsdiq edir. 2030 Gündəliyində təhsil subyektiv hüquq kimi yox, dayanıqlı inkişafın tələbi kimi baxılsa da, son nəticədə təhsil yenə də DİM-in hamısı üçün vacib olan informasiya mübadiləsi, təbliğ-təşviq mexanizmindən başqa bir şey deyildir. Məhz bu səbəbdən təhsil “informasiya cəmiyyəti” və “bilik cəmiyyəti”-nin formalaşmasında da müstəsna rola malikdir.

Təhsil digər insan hüquqlarının ümumi cəhəti olan universallığı özündə birləşdirir və bir subyektiv hüquq kimi qlobal vətəndaşlıq ideyaları ilə sıx bağlıdır. Təhsil hüququna biz eyni bir zamanda həm mülki, həm iqtisadi, həm sosial və həm də mədəni hüquq kimi baxa bilərik. Məhz bu səbəbdən də insan hüquqları üzrə bütün əsas beynəlxalq sənədlər təhsil hüququnu təsbit etmişlər.

Təhsil hüququ dövlətlər üzərinə bitmiş yox, davamedici öhdəlik qoyaraq əhəlinin savadlılıq dərəcəsinin artırılmasını məcburi inkişaf edən tələb kimi müəyyən etmişdir. Bu mənada Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası birbaşa şəkildə təhsil hüququnu öz məzmununa daxil etmişdir. Ümumilikdə götürsək, təhsil hüququ və təhsil sferasında informasiya hüquqları ilə bağlı milli hüquq normaları bu və ya digər şəkildə bütün dövlətlərin qanunvericiliyində vardır. Lakin bu hüquq normaları öz xarakterinə, məzmununa və əhatə dairəsinə, tələblərinə görə müxtəlifdir. Təbiidir ki, hər bir ölkənin təhsil qanunvericiliyi o dövlətin daxili mühiti, sosial-siyasi kriteriyaların təsiri nəticəsində formalaşır və qonşu dövlətlərin qanunvericiliyini təkrarlamır. Universal insan hüquqları təşkilatı olan BMT çərçivəsində təhsil hüququ və təhsilin keyfiyyətinin artırılması üzrə bir çox sənədlər qəbul olunsada, üzv dövlətlər bu beynəlxalq normaların implementasiyasını fərqli səviyyədə həyata keçirir. Təhsil sahəsində digər regional təşkilatların (Avropa Şurası, Avropa İttifaqı və s.) da qəbul etdiyi sənədlər bu istiqamətdə milli qanunvericiliklər arasında fərqlərin zəiflədilməsinə az təsir göstərir. Bu səbəbdən bəzi tədqiqatçılar universal təhsil standartlarının həyata keçirilməsinin getdikcə daha da çətinləşdiyini, milli fərqlərin aradan qaldırılmasının qeyri-mümkünlüyü irəli sürürlər.[25] İnformasiya mübadiləsi müstəvisi kimi təhsil hüququ informasiya hüquq sahəsinin predmetinə daxildir və bu predmetin digər elementləri ilə də sıx şəkildə bağlıdır:

- Təhsil prosesi elektron hüquqları, informasiya təhlükəsizliyi, elektron əqli mülkiyyət və s. kimi informasiya hüquqları ilə sıx şəkildə bağlıdır
- İKT təhsil prosesində yeni metodologiya və üsullardan istifadəni şərtləndirir
- Təhsil sisteminin texnoloji cəhətdən inkişafı yeni tədris formalarının (məsələn, distant təhsil) yaradılmasına şərait yaradır

Yuxarıda qeyd olunan xüsusiyyətlərə görə təhsilə biz həm subyektiv insan hüququ, həm 2030 Gündəliyinin məqsədlərindən biri kimi, həm də informasiya hüquq sahəsinin yeni predmet elementlərindən biri kimi nəzərdən keçirə bilərik. Subyektiv hüquq kimi təhsil hüququnun əsas cəhətləri BMT-in İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar üzrə Komitəsi tərəfindən müəyyən edilmişdir [30] :

- a) Mövcudiyət – Fəaliyyət göstərən təhsil qurumları və proqramları Üzv Dövlətin yurisdiksiyası daxilində qənaətbəxş miqdarda mövcud olmalıdır. Onların necə fəaliyyət göstərməsi özlərinin daşdıqları əhəmiyyətin məzmununu da daxil olmaqla, bir çox faktorlardan asılıdır. Məsələn, bütün qurumlar və proqramlar, böyük ehtimal ki, müvafiq binalar və ya başqa mühafizəni, hər iki cins (qadın və kişi) üçün sanitariya-təmizlik vasitələrini, təmiz içməli su, dövlət daxilində rəqabətə davamlı ödənişlər alan ixtisaslı müəllimlər və s. tələb edəcəkdir. Eyni zamanda bəzi qurumlar həmçinin kitabxana, kompyuter ləvazimatları və informasiya texnologiyaları kimi vasitələr də tələb edəcəkdir.
- b) Əlçatanlıq – Üzv Dövlətin yurisdiksiyası daxilində təhsil qurumları və proqramları hər kəsə heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan əlçatan olmalıdır.

Əlçatanlıq üst-üstə düşən 3 mənə çalarına malikdir:

Ayrı-seçkiliyə yol verməmək – təhsil qanunda və reallıqda heç bir qadağan olunmuş əsaslarla ayrı-seçkiliyə yol verilmədən hamıya, xüsusilə də həssas qruplara əlçatan olmalıdır;

Fiziki cəhətdən əlçatanlıq – Ya iştirak üçün məqbul sayılan hansısa coğrafi məkanda (məsələn qonşuluqdakı məktəbdə) və ya müasir texnologiyaların köməyi (məsələn, “distant təhsil” proqramına çıxış) olmaqla, təhsil təhlükəsiz fiziki çatım ərazisində olmalıdır;

İqtisadi əlçatımlıq – təhsil hamı üçün əlverişli olmalıdır.....orta təhsil hamı üçün ödənişsiz olacaqdır. Üzv dövlətlərdən ikinci və ali təhsili də progressiv şəkildə ödənişsiz etmələri tələb olunur;

- c) Qəbuledilənlik - təhsilin forma və məzmunu, o cümlədən tədris proqramları və tədris metodları da daxil olmaqla, tələbə və müvafiq hallarda valideynlər üçün məqbul (məsələn, mədəni cəhətdən uyğun və yaxşı keyfiyyətdə) olmalıdır.....;
- d) Uyğunluq - təhsilin dəyişkən cəmiyyətlər və icmaların ehtiyaclarına uyğunlaşması və tələbələrin müxtəlif sosial və mədəni şəraitlərdə ehtiyaclarına cavab verə bilməsi üçün əyilən olmalıdır.

2030 Gündəliyində isə keyfiyyətli və inklyüziv təhsilin təmin edilməsi üzrə aşağıdakı hədəflər sadalanmışdır [4] :

- 2030-cu ilədək, bütün qız və oğlanların müvafiq və 4-cü məqsədin effektiv təlim nəticələrinə nail olmağa imkan verən pulsuz, bərabər və keyfiyyətli ibtidai və orta təhsil pillələrini bitirmələrini təmin etmək;
- 2030-cu ilədək, ibtidai təhsilə hazır olmaları üçün bütün qız və oğlanların keyfiyyətli erkən uşaq inkişafı, qayğı və məktəbəqədər təhsilə çıxış imkanlarını təmin etmək;
- 2030-cu ilədək, bütün qadınlar və kişilər üçün maliyyə baxımından münasib və keyfiyyətli texniki, peşə və ali təhsilə, o cümlədən universitet təhsilinə bərabər çıxış imkanını təmin etmək;
- 2030-cu ilədək, məşğulluq, layiqli iş imkanları və sahibkarlıq fəaliyyəti üçün müvafiq bacarıqlara, o cümlədən texniki və peşə vərdişlərinə malik olan gənclərin və yetkin insanların sayını əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq;
- 2030-cu ilədək, təhsil sahəsində gender əsaslı bərabərsizlikləri aradan qaldırmaq və əhalinin həssas qrupları, əlillər, aborigen xalqların nümayəndələri və həssas qruplardan olan uşaqlar üçün bütün səviyyələrdə təhsilə və peşə təliminə bərabər çıxış imkanını təmin etmək;
- 2030-cu ilədək, cinsindən asılı olmayaraq, bütün gənclərin və yetkin əhalinin əhəmiyyətli hissəsinin oxuma-yazma və hesablama bacarıqlarına malik olmasını təmin etmək;
- 2030-cu ilədək, bütün təhsil alanların başqa vasitələrlə yanaşı, dayanıqlı inkişaf və dayanıqlı həyat tərzləri, insan hüquqları, gender bərabərliyi, sülh və qeyri-zorakılığın təşviq edilməsi, dünya vətəndaşlığı konsepsiyası və mədəni müxtəliflik dəyərlərinin başa düşülməsi və mədəniyyətin dayanıqlı

- inkişafa töhfəsi sahələrində maarifləndirmə vasitəsilə dayanıqlı inkişafı təşviq etmək üçün zəruri olan bilik və vərdislərə yiyələnmələrini təmin etmək;
- Uşaq, əlillik və gender məsələlərinə həssas yanaşan və hamı üçün təhlükəsiz, zorakılığa yol verilməyən, inklüziv və effektiv təlim mühitini təmin edən təhsil müəssisələrini qurmaq və onları təkmilləşdirmək;
 - 2020-ci ilədək, inkişaf etməkdə olan ölkələr, xüsusən də ən az inkişaf etmiş ölkələr, kiçik adalarda yerləşən inkişaf etməkdə olan dövlətlər və Afrika ölkələri üçün inkişaf etmiş ölkələrdə və digər inkişaf etməkdə olan ölkələrdə ali təhsil, o cümlədən peşə təlimi və informasiya və kommunikasiya texnologiyaları, texniki mühəndislik və elmi proqramlar üzrə təqaüdlərin sayını global səviyyədə əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq;
 - 2030-cu ilədək inkişaf etməkdə olan ölkələrdə, xüsusən də ən az inkişaf etmiş ölkələrdə və kiçik adalarda yerləşən inkişaf etməkdə olan ölkələrdə müəllimlərin hazırlığı sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq vasitəsilə ixtisaslı müəllimlərin sayını əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq.

Daha öncə də qeyd etdiyimiz kimi DİM-in reallaşdırılmasında dövlət, beynəlxalq təşkilatlar kimi ənənəvi subyektlərdə yanaşı, vətəndaş cəmiyyəti qurumları, xüsusilə elmi qurumlar üzərinə də ciddi öhdəliklər düşür.[18;s.64] Özəl sferaya aid edilən öhdəliklər daha çox iqtisadi xarakter daşıyır. Elm və təhsil sahəsində olan dayanıqlı inkişaf tələbləri isə həm dövlət, həm də qeyri-dövlət qurumlarının öz səylərini birləşdirməsini tələb edir. Bu mənada bir çox Avropa universitetləri DİM üzrə müxtəlif fənlər və tədris proqramları təklif edirlər.[7;s.1] Fikrimizcə, oxşar fənn və tədris proqramlarının tətbiqi Azərbaycan Respublikasının təhsil müəssisələrində təşkil edilə bilər. Dayanıqlı inkişaf konsepsiyalarının hüquqi təhlili və araşdırılması bir sıra hüquq sahələri daxilində mümkündür. Belə ki, DİM üzrə ayrı-ayrı mövzular mülki hüquq, konstitusiyaya hüququ, cinayət hüququ, biznes hüququ, vergi hüququ və s. fənlərə daxil edilə bilər. DİM və əqli mülkiyyətin innovasiya çərçivəsində uzlaşdırılmasını Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatının 2019-cu il broşürasında da görə bilərik.[35] Bu da bizə onu deməyə əsas verir ki, DİM əqli mülkiyyətə dair fənlər çərçivəsində də araşdırıla bilər. Bununla belə, düşünürük ki, DİM-in hüquqi təhlili üçün ən müvafiq sahə insan hüquqları və informasiya hüququ sahələridir. İnformasiya hüququ çərçivəsində dayanıqlı inkişaf konsepsiyasını informasiya cəmiyyəti, növbəti inkişaf forması olan bilik cəmiyyətinə keçid, İKT-dən dayanıqlı inkişaf üçün istifadə və s. aspektlərdə öyrənmək olar. İnsan hüquqları sahəsi isə bütövlükdə DİM və dayanıqlı inkişafın əsaslarını öyrənmək üçün mükəmməl elmi bazaya malikdir. Bu mənada ayrıca dayanıqlı inkişaf və inkişaf hüququ, sosial təhlükəsizlik və dayanıqlı inkişaf, ekoloji hüquqlar və dayanıqlı inkişaf, əmək hüquqları və dayanıqlı inkişaf və s. səpkidə tədrisi təşkil etmək mümkündür.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikasının Dayanıqlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurasının yaradılması haqqında” 6 oktyabr 2016-cı il tarixli № 1066 sayılı Fərmanı <http://www.e-qanun.az/framework/33838>
2. Beynəlxalq Dayanıqlı İnkişaf Hüquq Mərkəzinin rəsmi saytı - <http://www.cisd.org/about/>
3. BMT-nin İnkişaf Proqramının Azərbaycan Nümayəndəliyinin rəsmi saytı - <http://www.az.undp.org>
4. Dayanıqlı İnkişaf üzrə 2030 Gündəliyi. Məqsəd 4: Hər kəs üçün inklüziv və keyfiyyətli təhsili təmin etmək və ömür boyu təhsili təşviq etmək
<http://unazerbaijan.org/az/sdgs/dm4-keyfiyy%C9%99tli-t%C9%99hsil/>
5. Əliyev Ə.İ., Rzayeva G.A., İbrahimova A.N., Məhərrəmov B.A., Məmmədrzalı Ş.S. İnformasiya hüququ. Dərslük. Bakı: “Nurlar” nəşriyyatı, 2019, 448 s.
6. Baker D.P. The schooled society: the educational transformation of global culture. USA, Stanford: Stanford University Press. 2014. 360 p.
7. Borowy I. Defining sustainable development for our common future: a history of the World Commission on Environment and Development (Brundtland Commission). USA, New York: Routledge. 2014. 280 p.
8. Browne S. Sustainable Development Goals and UN goal-setting. USA, New York: Routledge. 2017. 180 p.
9. Climent A.C. “Inequality and growth in advanced economies: an empirical investigation”, The Journal of Economic Inequality, 8 (3). 2010, pp.293-321
10. Dodds. F., Donoghue D., Roesch J.L. Negotiating the Sustainable Development Goals: a transformational agenda for an insecure world. USA, New York: Routledge. 2017. 216 p. USA, New York: Routledge. 2017. 240 p.
11. French D., Kotzé L.J. Sustainable development goals: law, theory and implementation. UK, Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2018. 336 p.
12. ICSU & ISSC. Review of targets for the Sustainable Development Goals: the science perspective. France, Paris: International Council for Science (ICSU). 2015. 92 p.
<https://council.science/wp-content/uploads/2017/05/SDG-Report.pdf>
13. Idowu O.S., Schmidpeter R., Liangrong Z. The future of the UN Sustainable Development Goals: business perspectives for global development in 2030. Switzerland, Cham: Springer Nature AG. 2020. 404 p.
14. Inga T. W. and Williams C. “The Sustainable Development Goals and human rights: a critical early review”, The International Journal of Human Rights 21, 2017. pp. 1023-1028.
15. Kaur H., Tao X. ICTs and the Millennium Development Goals: A United Nations perspective. USA, New York: Springer Science and Business Media. 2014. 271 p. s.19
16. Klimburg A., National cyber security framework manual. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence. Estonia, Tallinn: NATO CCD COE Publications. 2012. 235 p
17. Nicolai S., Hoy C., Berliner T., Aedy, T. Projecting progress: Reaching the SDGs by 2030. Flagship Report. UK, London: Overseas Development Institute. 2015. 48 p.
<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/9938.pdf>
18. Monkelbaan J. Governance for the Sustainable Development Goals: exploring an integrative framework of theories, tools, and competencies. Singapore: Springer Nature. 2019. 214 p.
19. Purvis M., Grainger A. Exploring sustainable development: geographical perspectives. UK, London: Earthscan. 2013. 416 p.
20. Rasmussen M.L. The human rights education toolbox: a practitioner’s guide to planning and managing human rights education. Denmark’s National Human Rights Institution. Denmark, Copenhagen: The Danish Institute for Human Rights. 2012. 131 p.
https://www.humanrights.dk/sites/humanrights.dk/files/media/dokumenter/udgivelser/hre_eng.pdf

21. Rieckmann M. Education for Sustainable Development Goals: learning objectives. France, Paris: UNESCO. 2017. 62 p. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>
22. Roorda N. Fundamentals of sustainable development. 2nd edition. USA, New York: Routledge. 2017. 382 p.
23. Shawki N. International norms, normative change, and the UN Sustainable Development Goals. USA, Maryland: Lexington Books. 2016. 230 p.
24. Tladi D. Fourth report on peremptory norms of general international law (jus cogens). International Law Commission. Seventy-first session. Switzerland, Geneva. 2019. 63 p.
25. Unterhalter E. Walking backwards into the future: a comparative perspective on education and a post-2015 framework. *A Journal of Comparative and International Education*, 44(6), 2014, pp. 852–873. <http://doi.org/10.1080/03057925.2014.957040>
26. UN OHCHR. Sustainable Development Goals - Related human rights. https://www.ohchr.org/Documents/Issues/MDGs/Post2015/SDG_HR_Table.pdf
27. UN GA Resolution A/RES/70/1 “Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development”. Adopted by the General Assembly on October 21, 2015 http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
- UN GA Resolution A/RES/70/1, par.10
28. UN GA Resolution A/RES/66/137 - United Nations Declaration on Human Rights Education and Training. Adopted by the General Assembly on December 19, 2011 <https://undocs.org/en/A/RES/66/137>
29. UN GA Resolution A/RES/55/2 - United Nations Millennium Declaration. Adopted by the General Assembly on September 18, 2000 <https://undocs.org/A/RES/55/2>
30. UN CESCR General Comment No. 13: The Right to Education (Art. 13), (Contained in Document E/C.12/1999/10). Adopted by the Committee on Economic, Social and Cultural Rights on 8 December 1999 <https://www.refworld.org/pdfid/4538838c22.pdf>
31. UN SDG at the Global Level - <https://undg.org/about/undg-global/>
32. USA Information Resources Management Association. Cyber Security and threats: concepts, methodologies, tools, and applications USA, Hershey: IGI Global. 2018. 1711 p.
33. Walker J., Pekmezovic A., Walker G. Sustainable Development Goals: harnessing business to achieve the SDGs through finance, technology and law reform. UK, Chichester: John Wiley & Sons LTD. 2019. 432 p.
34. Wilkinson R., Hulme D. The Millennium Development Goals and beyond: global development after 2015. USA, New York: Routledge. 2013. 264 p.
35. WIPO. WIPO and the Sustainable Development Goals. Switzerland, Geneva: WIPO. 2019. 30 p.
36. Yessin G. Sustainable Development Law (SDL) Research Guide. 2006 http://www.nyulawglobal.org/globalex/Sustainable_Development_Law.html

ГАРМОНИЗАЦИЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ С ПРАВАМИ ЧЕЛОВЕКА В ИНФОРМАЦИОННОЙ СФЕРЕ

А.И.АЛИЕВ, Ш.С.МАММАДРЗАЛИ

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена гармонизации прав человека в информационном обществе и научно-теоретической целесообразности их совместного применения с целями, отраженными в «Повестке устойчивого развития до 2030 года», принятой ООН в 2015 году. Концепция устойчивого развития и международная деятельность в сфере прав человека давно не координируются. Однако одним из ключевых факторов в теории устойчивого развития является обеспечение эффективной защиты прав человека. В ООН

эти принципы были признаны совсем недавно. Построение информационного общества добавило новые аспекты к согласованию Целей в области устойчивого развития на период до 2030 года с правами человека. Таким образом, информационное общество само по себе является продуктом развития и может рассматриваться в рамках Целей в области устойчивого развития (ЦУР). В то же время информационное общество, как и ЦУР, имеет ряд правозащитных основ. Эти основы все больше проявляются в форме информационных прав, права на образование, а также политических, социальных, культурных прав и так далее. Многие из правозащитных основ информационного общества также являются важным фактором в реализации ЦУР. Однако на фоне последних достижений ИКТ и перехода от информационного общества к обществу знаний необходимо повторно проанализировать взаимосвязь между ЦУР и правами человека и применить их к цифровой среде.

Ключевые слова: устойчивое развитие, информационное общество, общество знаний, ИКТ, права человека, информационное право, инновации, цифровые права, информационная безопасность, цели в области устойчивого развития, интернет, право на образование

HARMONISATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS WITH HUMAN RIGHTS IN INFORMATION SPHERE

A.I.ALIYEV, Sh.S.MAMMADRZALI

SUMMARY

The article is devoted to the harmonization of human rights in the information society and the scientific and theoretical feasibility of its joint application with the goals reflected in the "Agenda 2030 for Sustainable Development" adopted by the UN in 2015. The concept of sustainable development and international human rights work have long been uncoordinated. However, one of the key factors in the theory of sustainable development is to ensure the effective protection of human rights. Within the UN, these principles have been recognized more recently. Building information society has added new aspects to the harmonization of the 2030 Sustainable Development Goals with human rights. Thus, the information society is in itself a product of development and can be considered within the framework of the Sustainable Development Goals (SDGs). At the same time, the information society, like the SDGs, has a number of human rights foundations. These bases manifest themselves more and more in the form of information rights, the right to education, as well as political, social, cultural rights and so on. Many of the human rights foundations of the information society are also an important factor in the implementation of the SDGs. However, against the background of the latest achievements of ICT and the transition from the information society to the knowledge society, there is a need to re-analyze the relationship between SDGs and human rights, and to apply them to the digital environment.

Keywords: sustainable development, information society, knowledge society, ICT, human rights, information law, innovation, digital rights, information security, Sustainable Development Goals, Internet, right to education